

Katkend peatükist „Enamluse kvintessents“

Enamlased on marksistlikud sotsialistid. Marx suri Londonis peaaegu nelikümmend aastat tagasi, tema vaateid on propageeritud juba üle poole sajandi. Need on levinud üle kogu maailma ja leidnud peaaegu igas riigis väikese, kuid veendunud järgijaskonna. See on ülemaailmse majandusliku olukorra loomulik tagajärg. Marksism väljendab kõikjal ühtesid ja samu piiratud ideid ühtede ja samade äratuntavate fraasidega. See on kultus, ülemaailmne internatsionaalne vennaskond. Pole vaja õppida vene keelt, et tutvuda enamluse ideedega. Asjast huvitatu leiab need kõik Londoni „Plebsist“ või New Yorgi „Liberatorist“ täpselt samas sõnastuses, nagu on Vene „Pravdas“. Nad ei varja midagi. Nad räägivad kõigest. Ja seda, millest marksistid kirjutavad ja räägivad, püüavad nad ka teha. On kõige parem, kui kirjutatan Marxist ilma igasuguse silmakirjaliku aupaklikkuseteta. Ma olen teda alati pidanud maailma kõige igavamaks inimeseks. Tema mahukas lõpetamata teos „Kapital“, rodu tüütuid traktaate, milles ta arutleb säärase õhust võetud mõistete üle nagu „kodanlus“ ja „proletariaat“, kaldudes pidevalt teemast kõrvale ja mandudes ebaolulistesse heietustesse, on minu silmis pretensioonika pedantsuse musternäide. Ent enne viimast Venemaal-käiku polnud ma Marxi vastu aktiivselt vaenulik. Ma lihtsalt ei lugenud tema kirjutisi ja kui kohtusin marksistidega, sain neist lahti, paludes neil mulle täpselt selgitada, kes kuuluvad nende meelest proletariaadi sekka. Keegi ei osanud vastata. Seda ei tea ükski marksist. Gorki pool kuulasin ma tähelepanelikult, kuidas Bakajev arutas Šaljapiniga riuklikku küsimust, kas Venemaal üldse eksisteeribki proletariaati, mida oleks võimalik talupoegade klassist eristada. Et Bakajev oli olnud proletariaadi diktatuuri Erakorralise Komisjoni ülem Peterburis, oli vaidluse peensusi väga huvitav jälgida. Marksistlikus terminoloogias tähendab „proletaarlane“ enam-vähem sama, mida „tootja“ nii mõnegi poliitökonoomia spetsialisti žargoonis, nimelt „tarbija“ täielikku vastandit. Seega on proletaarlane mõiste, mis vastandub millelegi, mida nimetatakse kapitaliks. Nägin „Plebsi“ viimase numbri kaanel silmatorkavat kirja: „Töölisklassil ja tööandjate klassil pole midagi ühist.“ Võtame järgmise näite. Töödejuhataja istub vedurijuhi juhitud rongis, et sõita vaatama, kuidas ehitusbrigaadil edeneb vedurijuhile ehitatava maja ehitamine. Kumba kategooriasse kuulub töödejuhataja – kas ekspluateerijate või ekspluateeritavate omasse? See on täielik jaburus.

Pean tunnistama, et Venemaal on mu passiivne vastumeelsus Marxi suhtes muutunud väga aktiivseks vaenuks. Kuhu me ka ei läinud, igal pool nägime Marxi büste, portreesid ja kujusid. Ligikaudu kaht kolmandikku Marxi näost katab habe, suur, pidulik, karune, igav habe, mis küllap tegi igapäevaelu üsna ebamugavaks. Niisugune habe ei kasva iseenesest, seda hooldatakse, peetakse kalliks ja aetakse patriarhi kombel maailma kohal õieli. See on täpisealt samasugune mõttetu ülepakkumine nagu „Kapital“, ja see vähene, mis inimnäost alles, vaatab habeme kohalt öökullipilguga, nagu tahaks näha, millise mulje see inimkonnale jätab. Habe, mille kujutisi nägi kõikjal, hakkas mind järjest rohkem ärritama. Mind valdas vastupandamatu soov Karl Marxi habe ära ajada. Ühel päeval, kui mul peaks vaba aega jääma, lähen käärde ja habemenoaga „Kapitali“ vastu ning kirjutatan „Karl Marxi habemeajamise“.

Ent Marx on marksistidele kõigest märk ja sümbol ning me käsitleme praegu marksiste, mitte Marxi. Vaid vähesed marksistid on „Kapitali“ läbi lugenud. Marksistid on samasugused inimesed nagu kõik ja ma pean tunnistama, et oma loomulaadi ja elukogemuse tõttu suhtun ma neisse sooja sümpaatiaga. Nad peavad Marxi oma prohvetiks, sest usuvad, et Marx kirjutas klassisõjast, ekspluateeritavate halastamatust sõjast ekspluateerijate vastu ja ennustas ekspluateeritavate võitu, kõigi maade vabanenud tööliste juhtide diktatuuri (proletariaadi diktatuuri) ning sellest tõusvat kommunistlikku aastatuhandet. See doktriin ja ennustus on tugevasti mõjutanud kõigi maade noori inimesi, eriti energilisi ja vastuvõtlikke, kellel on

puudulik haridus ning kes on vaesed ja takerdunud kehtiva süsteemi lootusetusse palgaorjusse. Nad tunnevad oma nahal meie süsteemi ühiskondlikku ebaõiglust, rumalat hoolimatust ja otsatut jõhkrust, mõistavad, et see solvab neid ja toob nad ohvriks, seepärast pühenduvadki nad selle purustamisele, et sellest vabaneda. Nendesuguste mässuliste tekkimiseks pole kurikavalat propagandat vajagi; neid hariduseta jätnud ja orjastanud ühiskondliku korra puudujäägid ise levitavad kommunistlikku liikumist kõikjal, kus iganes areneb tööstus. Marksistid oleksid esile kerkinud isegi siis, kui Marxi ennast poleks olnudki. Neljateistkümneaastase poisikesena, kui ma polnud Marxi nime veel kuulnudki, olin ma tõeline marksist. Mul oli tulnud õpingud katki jätta ja alustada kurnavat tüütut tööügamist vastikus kaupluses. Rasked tööpäevad olid nii pikad, et enesetäiendamisest ei saanud juttugi olla. Oleksin kauplusele tule otsa pannud, kui poleks olnud kindel, et see oli suure summa peale kindlustatud. Nood kibedad päevad elustusid mu mälestustes, kui vestlesin Zoriniga, Põhja Kommuuni ühe juhiga. Zorin on väga meeldiv ja teravmeelne noormees, kes tuli tagasi Ameerikast, kus oli olnud lihttöoline. Zorin on hea kõnemees, Peterburi Nõukogus väga populaarne. Me meenutasime minevikku ja ta rääkis mulle, et ei suuda ikka veel unustada jõhkrust ja julmust, millega oli kokku puutunud ühes New Yorgi suures tekstiilikaupluses, kus soovis pakkijana tööle asuda. Rääkisime sellest, kuidas meie ühiskondlik süsteem raiskab, murrab ja kalestab ausaid tarmukaid inimesi. Ühine nõrdimus aitas meil vennastuda.